

CONVERSASIÓ

UNDÉCIMA,

ENTRE SARO PERRENGUE,

CARRETER DE GODELLA,

Y EL DOTOR CUDOL,

ABOGAT DE VALENCIA:

En que es mostren arrepentits de haber segut un temps constitucionals, y quines foren les causes del seu arrepentiment.

Saro.

Entrome acá, porque llueve.
Ya fea prop de tres años,
que no nos habiem vist.
Y en este temps que ha mediat,
¡qué coses que han susuit!
¡qué amargures que han pasat!
¡qué llansos que han occurrit!
Y qué mudances tan grans!
En política mudances,
mudances en cors/humans;
els que eren mals, san fet bons,
els que eren bons, san fet mals:
Pero al fi, ha caigut la pedra,

y els que la varen posar;
y entre molta terbolina
tot s'ho ha emportat Barrabás.
Ya podem descansar àra,
y tranquilos respirar,
lo mateix quels mariners
despues de la tempestad.
Sense tindre por ninguna,
ya podem lo crit alzar:
viva el Rey, mueran los negros;
muy guen els verds y morads,
que en trágales y rapines
nos han deixat á tots blaus.

Dotor.

¡Gran entrada de pabana!

Saro, ¿qué has perdut lo cap?
Cuant mes anem, meñs valem.
Ya no tens aquels modals,
en que ans venies à veurem,
y la muntera en la mà,
molt cortés em preguntabes,
si me encontraba bò, ò mal.
Tambè tinc atre reparo:::

Saro.

Deixem, deixem contestar
al primer; y vosté, luego,
tods cuans ne vullga, emfará:
si así he entrat de tabalada,
se me deu disimular;
perque com en un principi,
com Deu, y tot lo mon sab,
ami la *constitusió*
per mes culpes, y pecads,
y vachser.... ay! que no es nada..!
Voluntario nacional,
què en curtes, y breus rahons,
vol dir: *home atarantat,*
criador á totes hores,
molt amic de alborotar,
y de no tindre respecte,
mas que siga al Pare sant....
Encara que yo procure
anarme sempre à la mà,
sempre estarà sobre els estrivos,
y una huí, atra demà,
borrar insensiblement
tantes males qualitads
de aquel tiempo del delirio....
sens poder remediar,
sempre em queda *un si es no es*
de resabi.... mes deixànt
apart tota atra conversa,
¿vosté, Dotor, com está
de salud?

Dotor.

Saro, à bon hora.
El cumpliment ya bè tard.

Saro.

Mas vale tarde que nunca.
Mes sab lo que estic mirant?
que vosté es fa vell apresa,
segons que mo está indicant
eixe geni esquitoset,
que observe que se li fa.
Yo so amic antic de casa,
y visitant de amistat,
no em figure que usar dega
de tantes formalitads.

Dotor.

Has dit molt bè: la rahó
et salta per dalt del cap:
ò siga per la velléa,
ò siga per els treballs,
(que ne he pasat molts, y grosos
tant per terra com per mar,
per la *constitusió infame,*)
no estic à plom molt temps ha:
y de mi no estrañes res;
pero tampoc deus ductar
del meu cordial afecte,
y sincera voluntad.

Saro.

Així ho crec, señor Dotor.
es favor que vosté em fa:
y per no serli molest,
lo mateix dic per ma part.
Y pues al primer reparo,
ya la resposta he donat;

1.2.638

anem, Dotor, al segon,
que em volia proposar.

Dotor.

{De aon, y com, y de quin modo
inferixes, que só blanc,
pera dir en ma presencia,
mueran los negros? Be sabs,
que en un principi tú y yo
fórem *constitutional*s,
tant, que en deu conversacions,
ò coloquis valencians,
que tingueren *de la anguila*,
(Que per ahi impresos van),
varem remontar la *pedra*,
hasta ahi puede llegar,
y diguerem mil elochis
de aquel código sagrat....

Saro.

Tan sagrat, com lo dimoni,
que es son pare natural.
Els que degueren oir
tods els nostres desbarats,
en que es crehiem ya plens
de imenses felicitats,
degueren dir: estos dos
ò han fuchit del hospital,
y ara están en la manía:
ò entre els dos s'han embocat
cuatre miches al coleto
del licor del plá de Cuart.
Cuant, sense preocupacions,
em pòse à reflexionar
euant pensí, diguí, y vach fer,
en aquel temps desgraciat,
temps de ilusió y de mentira,
y temps de calamitads,
y en fi, *tiempo de los Moros*,

com va dir un estudiant,
tradugiendo à Cicerion;
pera en mon poble arraigar
la negra *constitusió*....
em quede tod afrontat.
Mes, vacha, à que no endivina
lo que en la actualitat,
de tod lo que siu entones,
mes escrupol ara em fà,
y ompli de mes confusió?

Dotor.

{Qui ho bastará à endivinar?
tant, y tant entones feres,
que no es facil atinar.
Mes vecham, si huendivine:
{es, el haber celebrat
(en lo coloqui segon)
la recepta que arreglá
el boticari, amic teu,
pera curar els desmays,
y triste es dels servils,
y dia el corroborant:
plom derretit, micha arroba,
de corrosiu sublimat
uncias duas et dimidiam,
etcetera; coses tals,
opostes enterament
al quinto: *no matarás?*

Saro.

Vach ser un gran mentecato
en tal recepta alabar;
mes no es lo que mas me aflige.

Dotor.

Tú també em vares contar
(en lo dit segon coloqui)

que un dia (divendres sant)
pera dur la *santa pedra*
aon s'habia de posar
en la plaza del teu poble,
vares un carro adornar,
en grans rames de *olmo blanco*;
y en los dos llansols novials,
en franches, llistes, y randes,
mocadors, y debantals,
y tod lo del tabaquet,
un pavelló es va formar,
y baix estaba la pedra,
fundamiento, sobre el cual,
(son totes espresions tehues,
y paraules lliteralis)
levantaria la España
su eterna felicidad.

Saro.

Alló fiu, y aixó diguí;
es cert, y no ho puc negar:
y cuansivol pot tornarme
totes les peres al sac;
pero no está ahí el *busilis*.

Dotor.

També vares embocar
als ciudadans Godellenses
una proclama machal,
despues de posar la *pedra*;
em que els vares engañar,
dient serien felisos,
lo que no es verificá.

Saro.

No es aixó, señor Dotor.

Dotor.

També vares espliar

la *santa constitusió*,
(segon em vares dar part
en la *conversació quinta*)
à un concurs dels teus paysans,
no mes els dies de festa,
pera no pedre chornals.
Damunt de la gran pastera,
que teniu pera pastar,
posares pera fer trona
un gran cosi de colar,
y dins una albarda vella,
pera poderte sentar;
y en los dos bancals del forn
tod lo cosi ben tapat,
per darrere en una escala
muntabes, y allí achocat,
enredrabes bé els asuntos,
aclarint dificultads.

Unes sinahues de Senta
que et ficabes per lo cap,
y et lligabes per lo coll,
y trees brazos y mans
per una y otra obertura,
et servien en lo llans
de roqué, en que podies
ayrosament accionar.

Saro.

Conech que en tod lo que fiu,
macredití de incapáz.
Pero vech, que vosté encara
en lo viu no m'ha pegat.

Dotor.

Pues vecham si pegue àra.
(segons vares declarar
en la *conversació set*),
una nit vares chumstar
una música, y portabes

una bandera en la mà:
la tehua Senta caiguè
en un sequiol; va cridar:
tú, indeliberalment
vares tirar lestandart,
pera acudir à la dona;
mes luego vares tornar
à plegarlo; y sit descuides,
deixes à Senta ofegar.

Saro.

¡Ó que tontada que siu!
Senta estava dins lo fanc,
y yo sent cálculos tontos!
¡ó estrem de la ceguetat!
Pero al fi, vosté no atina
lo que mes vergoña em fá,
y mes m'aflich en la hora.

Dotor.

Chie, yò medite, y no caic:
vacha pues per descuberta.

Saro.

Pues per descuberta và:
la machor, segons opine,
de totes les nesetats,
que en aquell temps vach cometre,
ya li la vach relatar
en la conversació octava;
y fon haber albardat
à aquell virtuós servil,
que vach un dia trobar
en casa parlant en Senta:
à qui estaba demostrant,
com si fora algun profeta,
el paradero final
que tindria así en la España

el código nacional.
Els sopapos, y asotades
que dugué aquell home honrat,
la albarda que li posí,
el titul, que li vach dar
de burro, y demies insults,
tod debia carregar
sobre mi, que estaba loco,
y loco desatinat.
Ell de la constitusió
contaba els mals resultads:
que la Relichó cristiana
es voria molt al cap:
que les potencies de Europa
habien pres molt à mal
lo susuït en la Espana:
que vindrién pronte ò tard
grans eixercits de estranchers,
que à tots nos farién sal:
Que de nosatros mateixos
els homens de bon pensar
achudaríen als rusos,
als francesos, ò alemans,
ò als dimonis del infern,
si vinieran à quitar
este encanto de Medea,
mes pervers que el alcorà.
Que si la constitusió
la posaren militars,
militars la llevarien:
que cuans pobres empleads,
y cuants dependens de rentes
es quedaben sense pà
per *lo llibret*, se armarien,
y el tirarien al baix.
Que en cambi de les riquees
que es pensabem alcansar,
tindriem mes fam que nunca,
mes miseria y mes treballs.
Que el comers en lloc de correr,
estaria mes parat;

que de les corts , de aon crehién,
que nos vindría el manà,
no nos vindría otra cosa,
que un trastorn universal.
Asó digué aquel servil;
ni en una paraula errà,
que tod al peu de la lletra
s'ha vist ben réalisat;
y no obstant perque ell contaba
netament les veritads,
que entones no sacoplaben
al gust de mon paladar;
de paraules , y de obres
el vach al pobre ultrachar
de mil modos.... eixe es,
señor Dotor , el pesar,
que el cor , mil voltes al dia,
mel pasa de part à part.
Si sabera yo , aon paraba,
l'aniria à visitar;
perdó li demanaria
al seus peus achenollat,
y en lo machor rendiment
li besaria les mans.

Dotor.

Eixe es pensar cheneròs,
molt propi de un pit cristià;
debem demanar perdò
à qui hacham agraviat.
En quant à mí , si no he ofès
à ningú en particular,
també estic avergoñit
de haber la pedra adorat,
y celebrat sense terme.
Y aixi , à la nostra tornant,
dic , que en los antecedens,
que tens de mi , es molt estrany
que emtingues per réaliste,
ò (com vullgues dir) per blanc,

quant també es notori , y públic,
que en esta propia ciutat
nhià de negres , negrísims,
mes negres quel asabaig.
Tú no tens revelacions:
pues ¿de aon mon pensar te traus?
es cosa , que cert me pasma.
¿No era acás mes natural,
per lo que de mi sabies,
creureni constitucional
de los identificados,
que es dihuen de clau pasát?

Saro.

Pues yo loy diré à vosté.
Com ya em constaba à mi ans
que era vosté home de bè,
dels mes purs y acrisolats,
fiu conte , que hauria fet,
lo que atres de bon pensar,
que encara que *en el sistema*
entraren boyos , è incauts...
apenes veren la embolla ,
y quedaren *alterats*
de que la constitusiò
era capa de maldats,
de robos , de llatròcinis ,
de insolencies criminals ,
em que els picaros manaben ,
y els bons eren sufocats ,
feren una *media buelta*
de pies con gentil compas,
y tornaren aon ixqueren ,
comensant à suspirar
per el goberni absolut
de la autoritat Réal.

Dotor.

Y certament , que aixi ho fiu;

ni em pena , nîm penará;
que en aixó no vach fer mes,
que lo que els homens bons fan,
y cumplir con mi conciencia,
Que es atre negoci apart.

Saro.

Pues yo apenes que vach veure
com se disponia el ball,
contribució per así,
contribució per allá;
empréstito al estranquero,
y millones mas y mas,
y al dia siguiente, otros,
que dinero ya no hay....
vach dir: bueno va el olèo...!
Verche de Desamparats!
iy eixos son els que nos manen!
jeixos lladres tan probats!
Pues ¿cóm podrán ells donarnos
nunca la felicitad,
de que nos parlen la *Abéca*,
viquia, universal?
Pero entre totes les coses,
la que mes me va chocar,
y que si un poc me descuide,
em fa loco rematat,
son aquell decret inicuo,
que de Espanya desterrá
al nostre digne Arzobispo,
per ser un celòs prelat:
y despues de tod això,
em và remachar el clau
la persecució dels frares,
canonges , y capellans;
sols per una parauleta,
ó quisá un informe fals,
uns embiats als presidis,
atres en presons tancats,
atres sufrint un desterro,

y atres , en fi , fusilats.
¿Y aquell veminér de intrigues,
de auenesas , de puñals
en totes les eleccions,
pera que sens discrepan
en hu tan sols de les llistes,
eixqueren els ya posats?
y...hecha otra sardina al fuego...
¡de imprenta la llibertat
à la católica Espanya,
cuans dañs no li ha ocasionat!
valense de eixa llisencia,
(millor , *llisenciositat*),
cada hu daba à la prensa
lo que li venia al cap:
Tots los papers pareixien
riñes de gosos y gats;
fama no habia segura;
mas que fora un home honrat,
dien : *fulano es cabron*,
y busca qui t'ha pegat.
Apelaba el tal fulano
al discreto tribunal
de cortantes , zapateros,
panaderos y atres tals,
que eran los jueces de hecho;
embocaba el memorial;
y si no era confrare,
y de la parcialitat,
pasaben votada el *sabios*,
y li dien : *no ha lugar....*
y deixaben al bon home
patieso , espatarrat,
sense saber ni qué ferse,
ni menys contra qui pegar;
y lo que es pichor encara,
del tot desacreditat;
y apesar de la honradura
cáureli garres à ball,
habia de ser *cabró*
per tota una eternitat.

Deixe apart lo que estampaben
contra els misteris sagrats
de la nostra Relichó;
y els llibres impurs y mals,
en que bebién els chobens
el veneno destilat
contra la fe , y les costums,
y contra tot lo mes sant.
Yo que encara que sò tonto,
no sò tonto consumat,
vent que la constitusió
aixi mhabia engañat,
à la luz del desengaño
di dos mil pasos atrás,
y diguí: *viva Fernando;*
y es locura lo demas:
fueras constitucionales,
no me engañareis ya mas.

Dotor.

Bien parado, señor Saro.
A lo que vech tas tornat

elocuente y affuente,
sublime y sentimental.

Saro.

Encara ho sab vosté poc;
ya vindré un dia daspay,
y coneixerá qui es Saro;
que me s'ha fet algo tard,
y men torne capacasa.

Dotor.

Quedat, si vols , à dinar.

Saro.

No que la dona m'espera,
y hui tinc arròs apart.
Paseu bé , señor Dotor.

Dotor.

Estigues bò , y Deu te guard.

EN LLISENCIA:

Valencia: Impresa per la Filla de Agustí Laborda, añ 1823.